

ATSEVIŠKI PROBLĒMJAUTĀJUMI SAISTĪBĀ AR LĪGUMU IZPILDI

SPECIFIC ISSUES CONCERNING PERFORMANCE OF CONTRACTS

Aleksandrs Fillers, *Dr. iur., LL.M.*

Rīgas Juridiskās augstskolas docents, Latvijas Universitātes pasniedzējs

Summary

The article analyses two topics that have been rarely discussed in Latvian legal literature. Firstly, like most continental legal systems, the Latvian Civil Law recognizes the so-called *exceptio non adimpleti contractus*. This is a defence that allows a party to a contract to withhold its performance, if the counterparty does not perform its part of the contract. The article analyses how this defence applies, if the counter-performance is provided but turns out to be defective. Secondly, the article deals with the problem of creditor's default (*mora creditoris*). The Latvian Civil Law provides an option for the debtor to terminate the original obligation, if the object of the contract is tangible and the creditor refuses to accept it. The debtor can deposit the object or sell it. However, it does not contain a similar rule for other types of obligations, most notably – services. The article suggests a solution that would grant the debtor an “exit strategy” in case of creditor's default.

Atslēgvārdi: *exceptio non adimpleti contractus*, kreditora nokavējums, divpusēji līgumi, atkāpšanās no līguma

Keywords: *exceptio non adimpleti contractus*, creditor's default, synallagmatic contracts, avoidance of contract

Ievads

Šī raksta mērķis ir apskatīt divus problēmjaucējumus, kas ir saistīti ar līgumu izpildi un līgumpārkāpumu sekām. Pirmā raksta daļa ir veltīta *exceptio non adimpleti contractus* (“ieruna sakarā ar līguma neizpildi”) analīzei. Civillikumā (turpmāk – CL) šī ieruna ir kodificēta CL 1591. pantā. Saskaņā ar CL 1591. pantu, “[j]a ceļ prasību par divpusēja līguma izpildīšanu, prasītājam vai nu jāpiesola pienācīgs izpildījums, vai jāpierāda, ka viņš no savas puses līgumu jau izpildījis. Pretējā gadījumā pret viņu var celt līguma neizpildīšanas ierunu, ja vien no pašas līgumiskās attiecības rakstura neizriet, ka atbildētājam pienākas papriekš izpildīt”. Šī norma atspoguļo no romiešu tiesībām pārņemto *non adimpleti contractus* ierunu.¹

¹ Синайский В. Основы гражданского права. Выпуск II. Рига: Вальтерс и Рапа, 1926, с. 160. Lai gan šī ieruna ir būtiska arī tiesas procesā, tomēr uz to var atsaukties arī ārpus tiesvedības procesa. Šajā rakstā tiek apskatīta tieši šīs ierunas nozīme ārpus tiesvedības procesa.

No CL 1591. panta izriet, ka sinalagmātiskā līgumā katra no pusēm var atteikties sniegt izpildījumu, ja pretējā puse nav gatava dot pretizpildījumu. Tomēr šis ierunas izmantošana var būt būtiska arī tad, kad viena puse ir sniegusi izpildījumu, bet šim izpildījumam ir trūkumi. Šādā situācijā rodas pamatots jautājums: vai otrai līguma pusei ir jādod pretizpildījums? Šajā rakstā autors apskatīs šo jautājumu attiecībā uz trim tipiskiem sinalagmātiskiem līgumiem: pirkumu, nomu/īri (turpmāk – noma) un uzņēmuma līgumu.

Raksta otrajā daļā autors apskatīs citu ar līguma izpildi saistītu jautājumu: kādos gadījumos parādnieks var izbeigt līgumu, ja kreditors neveic darbības, kas ir nepieciešamas, lai parādnieks varētu sniegt izpildījumu?² Parādnieku nevar vienkārši piespiest samierināties ar situāciju, kurā tas turpina būt saistīts, bet saistību izpildīt nevar. Jau pašā CL ir iestrādāts mehānisms, kas ļauj parādniekam izbeigt šo viennozīmīgi nepatīkamo stāvokli. Tomēr šis regulējums nav pilnīgs un prasa dziļāku izstrādi, kas arī ir autora mērķis.

1. *Exceptio non adimpleti contractus* piemērošana neatbilstošam izpildījumam

CL 1591. pants kodificē *non adimpleti contractus* ierunu, taču var rasties pamatots jautājums: kā šī ieruna darbojas gadījumos, kad viena puse izpildījumu ir sniegusi, bet šim izpildījumam ir trūkumi? Pirmskara doktrīnā tika izteikts vispārīgs apgalvojums, ka šajā gadījumā otra puse nevar atteikties veikt samaksu, bet var ieturēt samērīgu daļu no samaksas.³ Autora mērķis ir izvērtēt, kāds īsti risinājums piemērojams trim tipiskiem sinalagmātiskiem līgumiem: pirkumam, noma un uzņēmuma līgumam.

Attiecībā uz pirkumu CL satur speciālu normu, kas norāda uz izpildījumu secību. CL 2033. pants noteic, ka pircējam ir jāmaksā pirmajam un tikai tad pārdevējam ir pienākums nodot lietu. Tātad šeit ieruna varētu būt tikai pārdevējam, ja samaksa netiek dota. Tāpēc Krievijas impērijas Valdošais senāts bija lēmis, ka gadījumā, ja pārdevējs pieprasa no pircēja samaksu, pēdējais nevar atsaukties uz *non adimpleti contractus* ierunu, bet var tikai celt pretpasību par lietas nodošanu.⁴

Taču šī atziņa nesniedz atbildi uz jautājumu, kā pircējs var rīkoties, ja pārdevēja izpildījumā ir aplēpti trūkumi, bet samaksa vēl nav veikta. Piemēram, gadījumā, ja puses ir vienojušās par citu izpildījuma secību: sākumā lieta un pēc tam samaksa. Atbilde ir atrodama CL 1628. pantā, kas paredz, ka prasījumi, kas lietas ieguvējam rodas sakarā ar lietas trūkumiem, ir izlietojami arī ierunas formā. Tiesību literatūrā

² CL 1658. pants ļoti šauri definē kreditora nokavējumu kā saistības izpildījuma nepieņemšanu vai kreditora prombūtni. Par kreditora nokavējumu būs runa arī citos gadījumos, kad kreditora līdzdarbība ir nepieciešama, lai parādnieks varētu izpildīt saistību. Piemēram: 1) pasūtītājs neļauj uzņēmējam iekļūt dzīvoklī, kuru tas uzņēmis remontēt; 2) aizdevējs atsakās norādīt bankas kontu, uz kuru parādniekam būtu jāpārskaita nauda; 3) CL 1838. panta otrajā daļā norādītais gadījums, kad kreditors atsakās izdot kvīti; 4) CL 1841. pantā norādītais gadījums, kad kreditors atsakās atdot parāda aktu.

³ Буковский В. Сводъ гражданских узаконеній губерній Прибалтійских. Томъ II. Рига: Типография Г. Гемпель и Ко., 1914, с. 1263.

⁴ Буковский 1914, с. 1664.

šīs ierunas ir tikušas pielīdzinātas *exceptio non adimpleti contractus*.⁵ Tātad pircējs, kurš pēc lietas saņemšanas, bet pirms samaksas ir atklājis apslēptu trūkumu, var – pēc brīvas izvēles – atteikties maksāt vispār vai atteikties maksāt pilnu maksu. Tomēr autora skatījumā, ja pircējs informē pārdevēju, ka pilnībā atsakās veikt samaksu, tad tas ir jātulko kā atkāpšanās no līguma sakarā ar apslēptiem trūkumiem, kas dod pārdevējam tiesības atprasīt nodoto lietu. Savukārt, ja pircējs vienīgi atsakās maksāt daļu no pirkuma maksas, tāds atteikums nenozīmētu, ka pārdevējam būtu tiesības atprasīt nodoto lietu.

Neapšaubāmi, ka ierunas izmantošana ir attaisnojama tikai tādos gadījumos, kad pircējs varētu izmantot arī attiecīgo prasījumu. Tāpēc, piemēram, pircējs nevar atteikties vispār maksāt, ja tikusi pārdota mazvērtīga lieta (CL 1621. pants). Tāpat, ja abas puses ir komersanti, tad pircējs nevarēs izmantot minētās ierunas, ja tas nav laikus informējis pārdevēju par preces trūkumiem saskaņā ar Komerclikuma 411. pantu. Turklāt pircējam ir jāievēro saīsinātie noilguma termiņi minētajiem prasījumiem,⁶ jo noilgums attiecas arī uz ierunām.⁷

Attiecībā uz nomas līgumu pirmskara Senāts norādīja: ja nomas līgumā ir paredzēts, ka nomas objekts tiek nodots nomniekam tikai pēc samaksas, tad līdz samaksas brīdim iznomātājs var atsaukties uz CL 1591. pantu (tolaik – Baltijas Vietējo likumu kopojuma (turpmāk – BVLK) 3213. pantu).⁸ Tomēr, ja īpašas norunas par avansu nav, tad nomniekam nav jāmaksā nomas maksa līdz brīdim, kad iznomātājs ir nodevis nomas objektu.⁹ Tādā gadījumā iznomātājs nevar izmantot CL 1591. panta ierunu. Turklāt pēc pirmskara Senāta prakses, kad nomas objekts jau esot nodots, bet iznomātājs neievērojot kādus nomas līguma noteikumus, nomnieks nevarot ieturēt nomas maksu, bet varot vienīgi prasīt zaudējumu atlīdzību.¹⁰

Autors nepiekrīt šādam tiesas secinājumam. Autors skatījumā CL normu teleoloģiska interpretācija tomēr ļautu nomniekam atteikties maksāt nomas maksu vai vismaz tās daļu arī gadījumos, kad nomas objekts jau ir nodots nomniekam. Saskaņā ar CL 2135. pantu, ja lietai izrādās tādi trūkumi, kuri uzmanīgam iznomātājam vai izīrētājam nevarētu palikt apslēpti, tad viņam pilnīgi jāatlīdzina zaudējumi, kas no tiem radušies nomniekam vai īrniekam. Savukārt jau nākamais CL 2136. pants – kopsakarībā ar CL 2147. un 2148. pantu – paredz: ja lietošanas aprobežojums vai kavējums ir bijis nejaušs, iznomātājam ir samērīgi jānolaiž īres maksa.¹¹

Skaidrojot šīs normas (to BVLK redakcijā), profesors Erdmans norādīja uz to atšķirīgām piemērošanas sfērām. Proti, gadījumā, ja ir konstatējama iznomātāja vaina, nomnieks nevarot prasīt maksas samazinājumu, bet tikai zaudējumu atlīdzību,

⁵ Буковскій 1914, c. 1289.

⁶ Sk. CL 1633. un 1634. pantu.

⁷ Sk. CL 1910. pantu.

⁸ (XII) Izvilkumi no Latvijas Senāta Civīlā kasācijas departamenta spriedumiem. Sastādījuši Konradi F. un A. Valters. Rīga: Grāmatrūpnieks, 1935/1936, 259. lpp.

⁹ Буковскій 1914, c. 1750.

¹⁰ (XIII) Izvilkumi no Latvijas Senāta Civīlā kasācijas departamenta spriedumiem. Sastādījuši: senātors F. Konradi un Rīgas apgabaltiesas loceklis A. Valters. Tieslietu Ministrijas Vēstneša pielikums. [B. v.]: Tieslietu ministrijas izdevums, 1936/1937, 704. lpp. Sk. arī: Буковскій 1914, c. 1264.

¹¹ CL 2136. otrajā teikumā ir paredzēts izņēmums, kad iznomātājam nav pienākuma nolaist nomas maksu.

tos iepriekš pierādot.¹² Autora skatījumā šāds risinājums ir nepamatots. Izmantojot *argumentum a minore ad maius*, var pamatot, ka, ja nomas objekts nav pienācīgi lietojams iznomātāja vainas dēļ, tad nomniekam vēl jo vairāk ir pieejams prasījums (un attiecīgi arī ieruna) par nomas maksas samazinājumu. Pretējā gadījumā nāktos atzīt, ka situācijā, kad ēkā ir iespēris zibens un tā ir būtiski bojāta, nomnieks varētu nemaksāt nomas maksu (vai maksāt tās daļu), bet, ja ēku būtu aizdedzinājis pats iznomātājs, tad nomniekam maksa būtu jāmaksā.¹³ Tomēr vienlaikus, ņemot vērā, ka CL 2136., 2147. un 2148. pants precīzi nosaka, kādos gadījumos nomas objekta trūkums ir pietiekami nopietns, lai attaisnotu ierunas izmantošanu, šie kritēriji būtu pēc analogijas jāizmanto arī tad, kad objekta trūkumi nav radušies nejaši. Un tikai šajos gadījumos nomnieks varētu izlietot savu ierunu.¹⁴

Attiecībā uz uzņēmuma līgumu CL ietver normu par izpildījuma secību, bet tieši neregulē jautājumu par apslēptiem trūkumiem. Tā CL 2223. panta pirmās daļas pirmajā teikumā ir noteikts, ka, “[t]iklīdz pasūtījums izpildīts un atzīts par labu, pasūtītājam jāsamaksā uzņēmējam norunātā maksa”. Tātad pasūtītāja pienākums maksāt par pasūtījumu rodas tikai tad, kad tas pasūtījumu ir pieņēmis un atzinis par labu esam.¹⁵

CL 2223. panta burtiska izpratne nozīmē būtisku atkāpšanos no CL 1591. panta, piešķirot tikai pasūtītājam *non adimpleti contractus* ierunu, – pasūtītājs varētu atteikties maksāt līdz brīdim, kad pasūtījums tiek atzīts par labu esam. 19. gadsimta tiesu praksē tika atzīts, ka CL 2223. pantam atbilstošā BVLK norma bija jāizprot tādējādi, ka tā liedzot prasīt samaksu, ja pasūtītājs ir tiesiski pamatoti atteicies pieņemt pasūtījumu.¹⁶ Tomēr vienlaikus uzņēmējs varot atteikties pasūtījumu nodot, ja viņam pretim netiek sniegta samaksa.¹⁷ Šāds risinājums atbilst arī citu valstu tiesībās paredzētam principam – uzņēmējs nodod pasūtījumu pirmais, tomēr maksājums tiek izdarīts tieši pēc tā pieņemšanas.¹⁸

Minētajos gadījumos var atkal rasties jautājums, vai pasūtītājs var atteikties maksāt, ja tas atzinis izpildījumu par labu esam, bet vēlāk tajā atklājušies apslēpti trūkumi? Citu valstu praksē risinājumi ir dažādi. Šveicē tiek uzskatīts, ka pasūtītājs var izmantot tiesības uz līguma atcelšanu vai cenas samazinājumu sakarā ar lietas trūkumiem, kas attiecīgi ļauj arī pilnībā vai daļēji ieturēt samaksu.¹⁹ Savukārt Vācijā pasūtītājs var ieturēt daļu no maksas par pasūtījumu.²⁰

CL tieši nenosaka, ko darīt šādā gadījumā. Pieejas varētu būt dažādas. Pirmkārt, varētu pamatoties uz pirmskara doktrīnas vispārīgo atziņu, ka, reaģējot uz

¹² Эрдман К. Обязательственное Право Губерній Прибалтійскихъ. Рига: Издание почетного мирового судьи Ф. Э. Камкина, 1908, с. 402. Sk. arī: Буковскій 1914, с. 1753–1755.

¹³ Literatūrā var atrast arī viedokli, ka attiecībā uz nomas līgumu likumdevējs ir izsmeļoši noteicis gadījumus, kad nomnieks var atteikties maksāt nomu. Un starp tiem nav gadījuma, kad iznomātāja vainas dēļ nomas objekts nav lietojams. Sk.: Буковскій 1914, с. 1264.

¹⁴ Šis risinājums būtu attiecināms arī uz gadījumiem, kad jau nomas līguma izpildes laikā iznomātāja vainas dēļ rodas nomas objekta lietošanas aprobežojumi.

¹⁵ Lēvensons Z. Uzņēmuma līgums. Rīga: Rota, 1938, 31. lpp.; Буковскій 1914, с. 1854.

¹⁶ Буковскій 1914, с. 1855.

¹⁷ Ibid.

¹⁸ Thévenoz L., Werro F. (ed.). Commentaire Romand: Code des obligations I. Bâle: Helbing, 2012, p. 2282.

¹⁹ Ibid., p. 2283; Tercier P., Bieri L., Carron B. Les contrats spéciaux. 5e éd. Genève: Schulthess, 2016, p. 564.

²⁰ Dannemann G., Schulze R. German Civil Code: Volume I. Books 1–3: §§ 1–1296. Article-by-Article Commentary. München: C. H. Beck, 2020, p. 1179.

nekvalitatīvu izpildījumu, tā saņēmējs nevar atteikties veikt samaksu, bet var ieturēt tās samērīgu daļu.²¹ Šī atziņa tika piemērota līdzīgā kontekstā kādā 19. gadsimta Baltijas tiesas spriedumā, kurā bija tieši norādīts: ja pasūtījums nav izpildīts kvalitatīvi, pasūtītājs nevar pilnībā atteikties par to maksāt, bet var tikai ieturēt daļu no samaksas.²²

Otrkārt, varētu atzīt, ka vismaz gadījumos, kad uzņēmuma līgums ir saistīts ar ķermeniskas lietas pagatavošanu vai uzlabošanu, uz to būtu attiecināmas CL normas par atbildību par lietu trūkumiem. Tiesību literatūrā ir norādīts, ka tiešā veidā to izdarīt nevar, jo uzņēmuma līgums nav atsavinājuma līgums.²³ Vienlaikus ir arī izteikts viedoklis, ka *de lege ferenda* normām par lietas trūkumiem būtu jābūt attiecināmām arī uz uzņēmuma līgumu.²⁴ Ja, izmantojot analogiju, šāds risinājums tiktu akceptēts *de lege lata*, tad būtu piemērojams arī CL 1628. pants. Tādā gadījumā varētu atzīt, ka, reaģējot uz neapbilstošu izpildījumu, pasūtītājs varētu pilnībā atteikties maksāt samaksu vai maksāt tikai tās daļu.

Treškārt, varētu atzīt, ka, nepastāvot skaidram regulējumam, būtu jāpiemēro CL 1591. pantā nostiprinātais vispārīgais princips – pasūtītājs var ieturēt samaksu (pilnā apmērā), ja pasūtījumam atklājas būtiski trūkumi. To netieši var pamatot arī ar CL 2229. panta otro daļu, kas ļautu pasūtītājam vienpusēji atkāpties no līguma, ja uzņēmējs ir patvaļīgi pārgrozījis plānu. Pēc būtības šajā normā ir runa tieši par neatbilstoša pasūtījuma izpildīšanu.²⁵

Tomēr autora skatījumā vispareizākā pieeja būtu kompromiss starp šiem risinājumiem. Saskaņā ar CL 1663. pantu tikai būtisks nokavējums ļauj parādniekam prasīt līguma atcelšanu. Līdz ar to autora piedāvātais risinājums būtu šāds: ja izpildījuma trūkumi ir būtiski un, piemērojot CL 1663. pantu pēc analogijas,²⁶ ļautu pasūtītājam atkāpties no līguma, tad pasūtītājs varētu arī pilnībā atteikties veikt samaksu. Savukārt, ja trūkumi nav tik būtiski, pasūtītājs varētu vien atteikties maksāt pilnu samaksu. Turklāt ir jāuzsver, ka CL normas par uzņēmuma līgumu paredz gadījumus, kad uzņēmējs neatbild par neatbilstoši izpildītu vai nepabeigtu pasūtījumu (piem., 2225., 2226. un 2227. pants). Šādos gadījumos pasūtītājam nevar būt ierunas tiesību. Tāpat pasūtītājs nevar atteikties maksāt vai ieturēt daļu no samaksas, ja atklātais trūkums ir pavisam maznozīmīgs, jo šajā gadījumā pasūtītājs, atsaucoties uz ierunu, ļaunprātīgi izmantotu savas tiesības, kas būtu pretrunā ar labas ticības principu.²⁷

²¹ Буковский 1914, с. 1263.

²² Ibid.

²³ Torgāns K. Komentārs Civillikuma 1589. pantam. Grām.: Latvijas Republikas Civillikuma komentāri. Saistību tiesības (1401.–2400. p.). Sagatavojis autoru kolektīvs prof. K. Torgāna zinātniskajā redakcijā. Rīga: Mans īpašums, 1998, 531. lpp.

²⁴ Lēvensons Z. 1938, 27. lpp.

²⁵ Sk.: Torgāns K. 1998, 534. lpp.

²⁶ Runa varētu būt par analogiju tajā ziņā, ka izpildījums ir dots, tādēļ nav konstatējams izpildīšanas novilcinājums.

²⁷ Papildus šādu risinājumu var pamatot, salīdzinot CL 1613. pantu, 2136. panta otro teikumu un 2147. panta 3. un 4. punktu. Tomēr šeit ir jāprecizē, ka ieruna par maksas samazinājumu nebūs pieejama tikai tad, ja trūkums ir pavisam nenozīmīgs. Citos gadījumos ierunu varēs izmantot. Līdzīgs risinājums tiek minēts arī Vācijas tiesībās, kur ieruna par maksas samazinājumu tiek uzskatīta par īpaši atbilstošu, ja izpildījuma trūkumi nav pietiekami būtiski, lai izbeigtu līgumu. Sk.: Dannemann G., Schulze R. 2020, p. 1179.

2. Vienpusēja līguma izbeigšana kreditora nokavējuma gadījumā

CL nav vispārīgi regulēts jautājums, kādos gadījumos puse var atkāpties no līguma sakarā ar otras puses pārkāpumu. Šķietami šāds regulējums ir atrodams CL 1589. pantā, taču minētā norma nevieš skaidrību pēc būtības, bet atsaucas uz citiem gadījumiem, kad atkāpšanās ir pieļaujama. Savukārt konkrētās likuma normas ir atrodamas dažādās CL nodaļās. Viens no gadījumiem, kad vienpusēja atkāpšanās no līguma ir aktuāla, ir saistīts ar kreditora nokavējumu jeb *mora creditoris*.

Saskaņā ar vispārīgo principu pats fakts, ka kreditors nav pieņēmis parādnieka izpildījumu, tam neliedz to vēlāk atkal pieprasīt.²⁸ Tas tomēr nenozīmē, ka parādniekam ir vienkārši jāsamierinās ar kreditora nokavējumu un jāgaida, kad kreditors izlems pieprasīt izpildījumu. CL pat ir atrodamas normas, kas mēģina aizsargāt šādu parādnieku.

CL daļēji regulē šo jautājumu CL 1837. pantā^{29, 30} un noteic, ka parādnieks var nodot lietu notāram glabāšanā.³¹ Glabāšanas izdevumus parādnieks varēs piedzīt no nokavējušā kreditora.³² Savukārt, ja izpildījuma priekšmetu nevar nodot notāram glabāt viņa paša īpašību dēļ, tad parādniekam ir jāinformē kreditors, ka parādnieks gatavojas saistības objektu pārdot. Ja kreditors arī pēc aicinājuma izpildījumu nepieņem, parādnieks var pārdot šo priekšmetu uz kreditora rēķina (CL 1837. panta otrā daļa).

Šeit ir jānorāda uz šīs normas būtisku trūkumu. CL tipiski dominē normas, kas pielāgotas "lietu ekonomikai". Proti, darījumiem, kuru objekts ir kāda kustama vai nekustama lieta. Līdz ar to CL 1837. pantā ir aizklāts robs: ko darīt gadījumā, ja darījuma priekšmets ir pakalpojums?³³ Šajā gadījumā būtu jārikojas *mutatis mutandis*³⁴ pēc analogijas ar CL 1837. pantu. Proti, arī pakalpojuma sniedzējam kreditora nokavējuma gadījumā atbrīvoties no saistības, par to iepriekš skaidri un nepārprotami

²⁸ VII Izvilkumi no Latvijas Senāta Civilā kasācijas departamenta spriedumiem. Sastādījuši: senators F. Konradi un Rīgas apgabaltiesas loceklis A. Walter. Autoru izdevums, [b. v.], 1931, 38. lpp.

²⁹ Šis nav vienīgais pants, kas regulē šo jautājumu. CL 1841. panta trešā daļa attiecas uz īpašu kreditora nokavējuma gadījumu, kad kreditors atsakās atdot parādniekam parāda aktu.

³⁰ Parādnieka rīcības iespējas kreditora nokavējuma gadījumā regulē arī speciālie likumi. Piemēram, Komerclikuma 408. pantā ir ietverts speciāls regulējums komerciāla pirkuma gadījumā, kas ļauj pārdēvējam pārdot preci, ja pircējs to nepieņem. No Komerclikuma 408. panta piektās daļas izriet, ka šis īpašais mehānisms ir papildinošs un neaizvieto CL paredzētos mehānismus.

³¹ Lai arī CL tieši nenoteic, ka parādniekam ir jāinformē kreditors par to, ka izpildījuma objekts ir nodots notāram, tomēr šāds pienākums izrietēs no CL 1. panta. Parādniekam, kas rīkojas labā ticībā, ir jāinformē kreditors par to, kur atrodams izpildījuma objekts.

³² Tas izriet no CL 1664. panta (un 1837. panta otrās daļas), kurā ir paredzēta kreditora atbildība par zaudējumiem, kas radušies nokavējuma rezultātā.

³³ Interesanti, ka līdzīgi robi ir arī Eiropas līgumu tiesību principos un Kopējā modeļa projektā. Sk.: Jansen N., Zimmermann R. Commentaries on European Contract Laws. Oxford: Oxford University Press, 2018, p. 1067.

³⁴ Burtiska analogija šajā gadījumā nav iespējama. CL 1837. p. nedod parādniekam tiesības tiešā veidā izbeigt saistību. Drīzāk saistība tiek aizvietota ar citu – nodošanu notāram. Bet, nododot lietu notāram, parādnieks veic substitūtzpildījumu. Arī ja, lietu pārdodot, nauda paliek pāri, parādnieka sākotnējā saistība pārvēršas naudas saistībā. Ja kreditors atsakās pieņemt arī naudas izpildījumu, nauda ir jānodod notāram. Tikai tad, ja lieta tiek pārdota un visa ieņemtā nauda tiek izmantota parādnieka izdevumu (vai zaudējumu) segšanai, saistība tiek izbeigta. Tātad parādnieka intereses tiek aizsargātas, izmantojot substitūtzpildījuma institūtu. Pakalpojuma gadījumā substitūtzpildījums parasti nebūs iespējams.

informējot kreditoru un dodot pēdējam saprātīgu laiku, lai izpildījumu pieņemtu. Ja kreditors nepārtrauc nokavējumu, parādnieks var paziņot par līguma izbeigšanu.³⁵

Apskatīsim dažus piemērus, kad šāds risinājums varētu būt nepieciešams. Persona ir pasūtījusi savu portretu, bet, kad mākslinieks viņu informē par savu gatavību to uzgleznot, pasūtītājs atsakāt pozēt. Vai arī pasūtītājs atsakās ielaist dzīvokli uzņēmēju, kuram pēc līguma šis dzīvoklis ir jāremontē. Šajos gadījumos parādniekam ir jābūt iespējai informēt kreditoru, ka gadījumā, ja viņš turpinās izvairīties no izpildījuma pieņemšanas un nepieņems to saprātīgā laikā, parādnieks līgumu izbeigs. Pēc termiņa notecējuma parādnieka paziņojums izbeigs attiecīgo saistību.

Doktrinālai skaidrībai ir vērts norādīt, ka iepriekš literatūrā līdzīgs risinājums ir daļēji pamatots ar citu normu. Komentējot CL 1589. pantu, profesors Torgāns ir norādījis, ka “[t]iesība atkāpies no līguma var izrietēt no līguma rakstura, piemēram, ja kreditors nerada līgumā vai likumā noteiktus priekšnoteikumus parādnieka darbībai. Būvniecības līgumu būvētājs nevar pildīt, ja viņam netiek uzrādīts zemes gabals būvēšanai”.³⁶ Šis piemērs nav precīzs. Profesora Torgāna minētajā piemērā ir runa tieši par kreditora nokavējumu, kas nekādā veidā nav saistāma ar kāda līguma īpašu raksturu, bet var izpausties dažādos līgumos. Arī Digestas, kas minētas starp BVLK 3211. panta (CL 1589. pantam analogiska norma) avotiem, liek saprast, ka kreditora nokavējums nav pieskaitāms pie gadījumiem, kad atkāpšanās tiesība izrietētu no līguma rakstura.³⁷

Papildus ir jāatzīmē, ka CL 1588. panta attiecināšanai uz kreditora nokavējumu ir arī praktisks trūkums. Šāda konstrukcija ļautu parādniekam ar vienkāršu paziņojumu atkāpties no līguma. Tādā gadījumā nebūtu skaidrs, kādēļ situācijā, ja līguma priekšmets ir lietas nodošana, lietu var pārdot tikai pēc iepriekšējā aicinājuma. Piemērojot autora piedāvāto interpretāciju, tiek panākts kreditoram saudzīgāks risinājums: parādnieks nevar uzreiz paziņot, ka atkāpjas no līguma. Parādniekam ir jāaicina kreditors saistības izpildījumu pieņemt saprātīgā laikā, skaidri norādot, ka, ja tas netiks darīts, parādnieks no līguma atkāpsies. Un tikai pēc šī termiņa parādnieks var paziņot par atkāpšanos. Tātad atkāpšanās nevar būt nekavējoša.

---

³⁵ Var rasties jautājums, vai ir nepieciešams otrais (galīgais) paziņojums. Attiecībā uz lietām CL 1837. panta otrajā daļā ir paredzēts, ka parādnieks aicina kreditoru pieņemt izpildījumu, bet pēc tam lietu pārdod (bez atkārtota paziņojuma). Tomēr šajā gadījumā tieši lietas pārdevums skaidri demonstrē parādnieka gribu sākotnējo saistību izbeigt. Ja līgums nav par lietas došanu, šī griba būtu jānodemonstrē citā veidā, lai nodrošinātu tiesisko noteiktību. To var panākt ar galīgo atkāpšanās paziņojumu. Arī Šveices Saistību tiesību kodeksa 95. pantā tiek paredzēts līdzīgs mehānisms – parādnieks aicina kreditoru pieņemt izpildījumu saprātīgā laikā, bet, ja tas to nedara, parādnieks paziņo par līguma izbeigšanu. Thévenoz L., Werro F. (eds). 2012, p. 715.

³⁶ Torgāns K. 1998, 119. lpp.

³⁷ Sk. norādi uz Digestām: Нолькен А. М. Свод гражданских узаконений губерний Прибалтийских (Часть III). Петроград: Издание Юридического книжного склада «Право», 1915, с. 602. Šajās Digestās ir runa par iespēju vienpusēji izbeigt prekāriju, pilnvarojuma līgumu un sabiedrības līgumu. No šīm Digestām var secināt, ka vienpusēji var izbeigt tādus līgumus, kas ir balstīti īpašā personu uzticībā.

Kopsavilkums

1. *Non adimpleti contractus* ieruna var tikt izmantota, ja līguma izpildījumam ir apslēpti trūkumi. Tomēr tās izmantošana atšķiras dažādos līgumos. Pirkuma līgumā tā var izpausties gan kā atteikums maksāt pirkuma maksu, gan arī kā atteikums maksāt tās daļu. Tomēr pirmajā gadījumā tas vienlaikus nozīmēs arī pircēja vēlmi atcelt līgumu. Tādā gadījumā pircējam būs pienākums atdot lietu. Savukārt, ja pircējs ietur tikai daļu no maksas, lietu tas var paturēt.
2. CL tieši norāda uz atsevišķiem gadījumiem, kad nomnieks var ieturēt nomas maksājumus sakarā ar lietas trūkumiem. Tomēr nevar piekrist uzskatam, ka neizpildes ieruna nebūtu izmantojama, ja nomas objekta trūkumi nav radušies nejausi. Vismaz CL 2136., 2147. un 2148. pantā aprakstītajās situācijās pēc analogijas nomnieks var izmantot *non adimpleti contractus* ierunu arī tad, ja trūkumi radušies iznomātāja vainas dēļ.
3. Arī uzņēmuma līgumā pasūtījumam var būt apslēpti trūkumi. Šajā gadījumā CL nedod skaidru atbildi par *non adimpleti contractus* ierunas izmantošanu. Autora ieskatā, pasūtītājs var atteikties maksāt pilnu maksu par sniegto pakalpojumu. Un tikai gadījumā, ja trūkumi ir tik būtiski, ka parādniekam zudusi interese līguma objektā, tas var pilnībā atteikties par to maksāt, tādējādi arī izsakot gribu līgumu izbeigt.
4. CL tieši neparedz risinājumu gadījumā, kad kreditors atsakās pieņemt parādnieka izpildījumu, kas nav vērsti uz ķermeniskas lietas nodošanu. Autora skatījumā šādā gadījumā parādniekam rodas iespēja izbeigt līgumu, iepriekš skaidri un nepārprotami informējot kreditoru, ka tam ir pienākums saprātīgā laikā izpildījumu pieņemt. Ja tas netiek darīts, parādnieks var paziņot par līgumiskas attiecības izbeigšanu.